

FABINY TIBOR

Edwards és a bibliai tipológia

Bevezetés

Furcsa dolog, sőt meglehetősen zavarba ejtő, hogy egy magyar kutató, aki nem is Edwards-specialista, tart előadást Jonathan Edwardsról a legkiválóbb amerikai szaktekintélyek előtt, akik tudományos munkásságuk legnagyobb részét annak szentelték, hogy Amerika legnagyobb teológusa munkásságának különböző aspektusait tanulmányozzák. Nagy megisztételtes számunkra, hogy tudósok, valamint a nagy tekintélyű Yale gondozásában megjelent kritikus kiadás néhány szerkesztője hazánkat választotta a „Jonathan Edwards európai bemutatkozása” konferencia helyszínéül. Mindezt szem előtt tartva hogyan állhatok én Önök elé bátran, azt feltételezem, hogy bármi újat is hozzátehetnék a már lenyűgöző méretű Edwards-gépezethez, amely már az amerikai tudósok számára is végtelennek és kimeríthetetlennek tűnik? Helyzetemre talán leginkább az a magyar mondas illik, miszerint „úgy kerültem ide, mint Pálátus a krétóba”.

Két dolgot is felhozhatok mentésemre – egy fontosabb személyes mentésemet és egy apróbb szakmat –, melyek megmagyarázzák vakmerőségemet. A fontos személyes mentésem az, hogy régi barátom, Gerald McDermott volt olyan kedves, hogy felkért, tartsak előadást ezen a konferencián, a szakmai mentésem pedig régóta tartó érdeklődésem a bibliai tipológia iránt. Közvetlenül két évvel ezelőtt szerkesztettem egy magyar antológiát a tipológiai szimbolizmusról. Célom ezzel az volt, hogy megismertessem a magyar tudományos közönséget ennek a szinte alig ismert szimbolikus módszernek a különböző aspektusairal, melyet olyan irodalomkritikusok is újra felfedeztek, mint Eric Auerbach a „Figura” (1959), vagy pedig Northrop Frye a *Kétösök titkáról* (1996) (*The Great Code*, 1982) című műveikben. A tipológia, vagyis képbeli interpretáció¹, ahogyan azt Auerbach nevezte, olyan terület, amely összeköti a biblia-

tudósokat, a bibliai egzegézis történetének kutatóit, a középkori és a reneszánsz irodalom ismerőit, valamint a korai amerikai irodalom tanulmányozóit. Az elsődleges források közül Jonathan Edwards műveiből két részletet választottam ki antológiám számára. Egy kollégám fordította le rövid részeket az *A History of the Work of Redemption* (A megváltás művének története) és az *Images and Shadows of Divine Things* (Isteni dolgok képei és árnyékai) című írásokból.²

Négy évvel később egy monográfiám jelent meg *The Lion and the Lamb. Figuralism and Fulfillment in the Bible, Art and Literature* (Az oroszlan és a bárány: Figuralizmus és beteljesedés a Bibliában, a művészetben és az irodalomban) címmel (Macmillan, 1992), amelyben megkísértem a bibliai tipológia vagy figurálizmus átfogó hermeneutikai megközelítését, és azt állítottam, hogy a tipológia legalább kilenc különböző dologra utalhat. Ezek a következők: (1) a bibliaolvasás egy módja; (2) az Ó- és Újszövetség között fennálló egyezés alapelve a keresztény Bibliában; (3) a bibliai szövegmagyarázat alapelve; (4) szókép; (5) gondolkodásmód; (6) szónoklattani forma; (7) történelmeszmélet; (8) művészi kompozíció alapelve; (9) az intertextualitás megnyilvánulása.³ Alkalmos célon az volt, hogy a tipológia hermeneutikai megközelítését olvasóközönség kritikával ötvözze.

Tizenöt év után be merem vallani, hogy rejtett motiváció vezérelt, mely végig jelen volt a könyvemben, s mely felismerhető annak utolsó rövid mondatában: „Az olvasás – tanúságtétel!” A másik bizonyítékot erre maga a metaforikus cím rejtezte magában: *Az oroszlan és a bárány*.

Kritikáim felismerték, hogy a könyv kifejezett említés nélkül is legalább kétszer megmagyarázza a cím jelentését. Először is, elméleti-hermeneutikai bevezetőmben egy olvasási elméletet vázoltam fel, összevonva Paul Ricoeur gondolatait az „appropriációról” (elsajátítás) és Northrop Frye elméletét az „interpenetrációról” (kölcsonös áthatás), és azt javasoltam, hogy a bibliai nyelv a „szerelet nyelve”, melyben „megszűnt az ego, megszűnt az ökoszkodás, nincs sem »Ök«, sem pedig »Jü« szövegség, s melyben az élet nem homályos, zavaros, hanem áttetszővé válik. Ez a palnoszi látnok meglepő végső látomásának elsajátítása: mégpedig az, hogy Jüda törzsének erős, győzedelmes oroszlanja és a gyenge, száználhossan levágott bárány egy és ugyanaz.”⁴

A „szentírás olvasása” című fejezetem végén részletesen elemeztem a meglepő és ellentmondásos látomást az oroszlanról és a bárányról a Jelenések könyve 5,2–7 verseiben. Elmélkedésemet a következőképpen zártam: „Ebben a süfített, költői nyelvben nincsen sem logika, sem érv(elés). Intenzív és el-

¹ „A jelképes értelmezés kapcsolatot létesít két esemény vagy személy között, melyek közül az első nemcsak saját magát szimbolizálja, hanem a másodikat is, a másodikt pedig magában foglalja és beteljesíti az elsőt... Mivel mindkettlen valóságos események vagy személyek, az idő, a történelmi és beteljesítő jelölés. A két személy vagy esemény megértése önmagában lelki cselekedet, de mi élet keretében belüli ének. A két személy vagy esemény megértése önmagában lelki cselekedet, de ez a lelki cselekedet konkrét eseményekhez, miből, jelenben vagy jövőben történő eseményekhez kapcsolódik... mivel az ígért és a beteljesítés valódi történelmi események, melyek vagy már megtörténtek... vagy meg fognak történni.” Eric Auerbach, „Figura” in *Scenes from the Drama of European Literature*, ford. R. Mannheim (New York: Meridian, 1959), 11–74. o. Az idézet a 16. oldalról való. Magyarul: Fabiny Tibor (szerk.), *A hermeneutika elmélete* (Ikonológia és műtelmezés 3, (Szegec: 1987), 17–69. o.

² Fabiny Tibor (szerk.), *A tipológiai szimbolizmus. Szövegyűjtemény a bibliai és az irodalmi hermeneutika történelmével* (Ikonológia és műtelmezés 4, (Szegec: 1988), 45–67. o.

³ Fabiny Tibor, *The Lion and the Lamb. Figuralism and Fulfillment in the Bible, Art and Literature* (London: Macmillan, 1992), 1–2. o.

⁴ Uo., 44. o.

